

Interreg

Estonia – Latvia

Co-funded by
the European Union

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

Võrtsjärve-Emajõe-Peipsi piirkonna ja võrgustiku strateegia ja tegevuskava koostamine ning Emajõe ja Koiva jõe ühisstrateegia ja tegevuskava koostamine

I strateegiaseminar

Alatskivi

2. juuni 2025

cumulus
consulting.

Päevakava

10:00	Sissejuhatatus projektidesse “River Networks” ja “Võrtsjärve-Emajõe-Peipsi võrgustiku ja veetee arendamine”, strateegiate koostamise kava
10:15	Lähteolukorra lühiülevaade: projektiala, olemasolevad strateegiad ja uuringud, põhijäreldused
10:45	Rühmaarutelud #1: piirkonna tugevuste ja väljakutsete määratlemine, nende olulisus ja prioriteetsus
12:00	Lõuna
12:45	Rühmaarutelud #2: võrgustiku osapoolte ja nende rollide täpsem määratlemine
13:45	Rühmaarutelud #3: ajurünnak piloottegevuste osas ning esimeste pilootide valik
14:30	Kokkuvõte, edasine kava

Strateegiate koostamise tegevused

- 1) Võrtsjärve, Peipsi ja Emajõe piirkonnaga seotud olemasolevate strateegiate, arengudokumentide ja arendusprojektide kaardistamine ning analüütilise kokkuvõtte koostamine peamistest arenguvõimalustest, kitsaskohtadest ja väljakutsetest, sh looduse, ajaloopärandi kaitse, kaitsekorralduskavade jms valdkonnas.
- 2) Strateegia juhtgrupi moodustamine võrgustiku liikmetest ja erinevate huvigruppide esindajatest.
- 3) **Strateegia ja tegevuskava loomise protsessi läbiviimine koostöös projekti partneritega, võrgustiku liikmete ja strateegia juhtgrupiga.**
- 4) Lähtuvalt strateegia juhtgrupi ettepanekutest vajadusel täiendavate analüütiliste ja uurimistööd nõudvate ülesannete elluviimine (nt ekspertarvamused või uurimused seoses veetaseme kõikumisega, kliimamuutuste mõju ranniku- ja kaldaalade erosioonile ja muud keskkonna muutustest ja kaitsest tingitud asjaolud, omandiõiguse küsimused ja vormid jms).
- 5) Koostööseminaride läbiviimine Peipsi järve teistes piirkondades (väljaspool Tartumaad) tegutsevate omavalitsuste ja arendusorganisatsioonidega võimalike koostöötegevuste kaardistamiseks ja sisenditeks strateegiasse.
- 6) Strateegia ja tegevuskava elluviimiseks koostöövõrgustiku jätkusuutliku haldus- ja finantsmudeli loomine.
- 7) Strateegia ja tegevuskava dokumendi koostamine.

Strateegia(te) koostamise ülesehitus

Etapp 1: probleemi mõistmine (seminar 1)

- Millist probleemi soovime lahendada?
- Kes on peamisteks sihtrühmadeks?
- Millised on võrgustiku osapoolte peamised rollid?

Etapp 2: võimalikud lahenduskäigud (seminar 2)

- Mida teha olukorra muutmiseks?
- Millised tegevused on kõige olulisemad?
- Millised on tegevuste mõõdetavad tulemused?

Etapp 3: teekaardi koostamine (seminar 3)

- Millised on tegevuste sammud?
- Milline on nende laiem sotsiaalmajanduslik mõju?
- Millist muutust näeme oma kaugema eesmärgina?

Ootused esimeselt töörühma kohtumiselt

- Eestis koostatakse 2 paralleelset strateegiat: 1) laiem (Võrtsjärv-Emajõgi-Peipsi); 2) kitsam (Emajõgi).
- Fookusteemad: turism, keskkond, ligipääsud (sadamad, slipid jms).
- Strateegia hõlmab kuni 5 km ala rannajoonest, pidades silmas, et otsene mõju on pigem mõnisada meetrit kaldajoonest.
- Ootused: leida võrgustiku jaoks jätkusuutlik toimetamudel (sh finantseerimine); piloottegevuste valimine.
- Oluline arvestada varasemalt koostatud materjalide ja eeltööga.

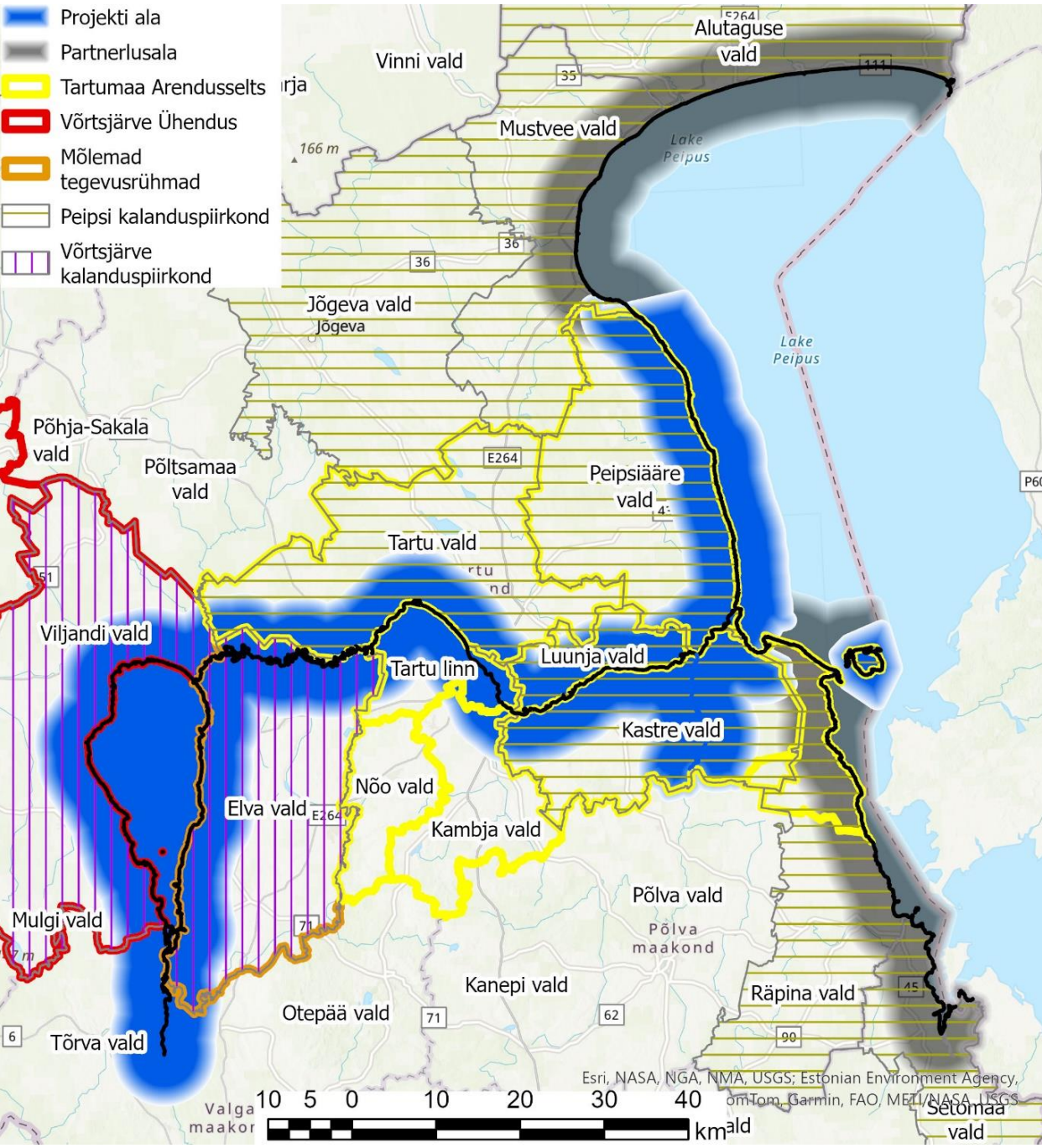
Piirkonna määratlus

- **VEP võrgustiku piirkond:** Tartumaa, Viljandimaa ja Valgamaa KOV-id, kellel on otsene puutumus Võrtsjärve, Emajõe või Peipsiga.
 - Uurimisalal elab u 120 tuhat inimest.
 - Enamus inimestest elab lõigul Kärevere–Kastre, sh Tartu linn.
 - Emajõe ülemjooks ja suudmeala on inimtühjad.
 - Kaks linna: Tartu ja Kallaste (iseloomustab piirkonna eripalgelisust)
- **Lisaks partnerpiirkonnad:** Ida-Virumaa, Jõgevamaa, Põlvamaa ja Võrumaa KOV-id, kellel on puutumus Võrtsjärve või Peipsiga.

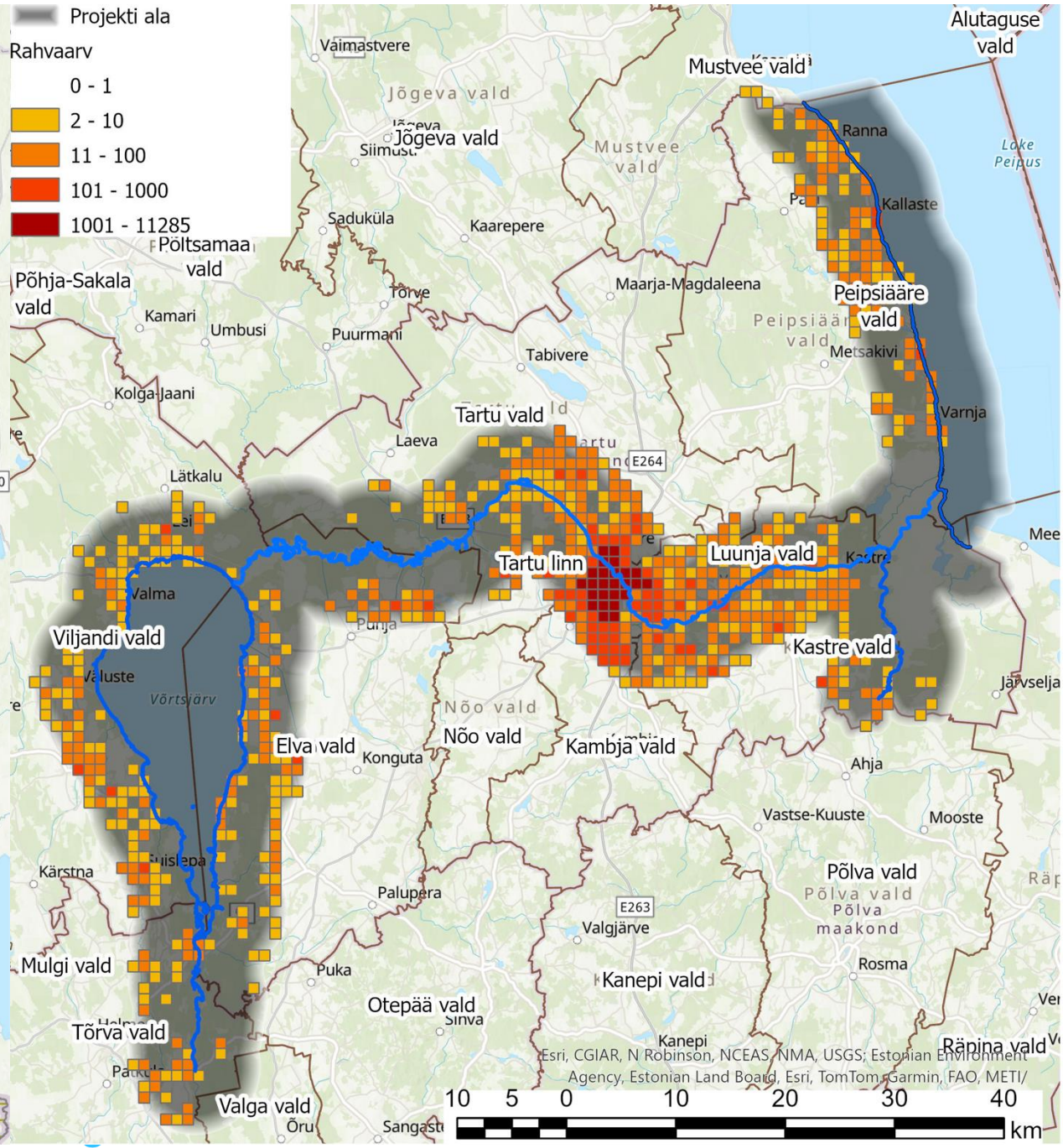
Piirkonna rahvastik

Võrgustiku piirkond		Rahvaarv 2020	Rahvaarv 2025	Muutus
Tartumaa	Tartu linn	95 326	98 257	2 931
	Tartu vald	11 201	13 398	2 197
	Elva vald	14 630	14 632	2
	Luunja vald	5 001	6 063	1 062
	Peipsiääre vald	5 501	5 279	- 222
	Kastre vald	5 304	6 459	1 155
	Kambja vald	11 489	14 095	2 606
Valgamaa	Tõrva vald	6 109	5 874	- 235
Viljandimaa	Viljandi vald	13 614	13 375	- 239
Kokku		168 175	177 432	9 257
Koostööpiirkond				
Ida-Virumaa	Alutaguse vald	4 703	4 588	- 115
Jõgevamaa	Mustvee vald	5 435	5 145	- 290
Põlvamaa	Räpina vald	6 351	5 870	- 481
Võrumaa	Setomaa vald	3 291	3 092	- 199
Kokku		19 780	18 695	- 1 085
Kokku		187 955	196 127	8 172

- Projekt ala
- Partnerlusala
- Tartumaa Arendusselts
- Võrtsjärve Ühendus
- Mõlemad tegevusrühmad
- Peipsi kalanduspiirkond
- Võrtsjärve kalanduspiirkond

- Projekt ala
- Rahvaarv
- 0 - 1
- 2 - 10
- 11 - 100
- 101 - 1000
- 1001 - 11285

Piirkonna üldiseloomustus (1)

- Piirkonna selgeks tõmbekeskuseks on Tartu linn – väga lai valik era- ja avalikke teenuseid (kõrgharidus, kaubandus, vaba aeg, tervishoid jpm). Hõredalt asustatud Võrtsjärve läänekallas on seotud ka Viljandi linna ja lõunaosa Tõrva vallaga.
- Tihedalt on asustatud Tartu linna ümbrus, mujal on inimesi hõredalt.
- Demograafilised trendid on erisuunalised – Tartu lähedal kasvav, mujal pigem kahanev. Sellest tulenevalt on erisuunaline ka KOV-ide sotsiaalmajanduslik olukord.
- Üldine pilt Tartu maakonnas on pigem hea: elanike riigi keskmisest kõrgem rahulolu elukeskkonnaga (eriti eristub Tartu linn), KOV-idel on olemas võimekus investeringuteks.
- Viljandimaa positsioon võrreldes Tartumaaga on nõrgem, Valgamaal veelgi enam. Viljandi vald on aga maakonna omavalitsusest üsna heal järjel, samamoodi Tõrva Valgamaa kontekstis.

Piirkonna üldiseloostus (2)

- Majandusstruktuur peegeldab Tartumaal postindustriaalset ühiskonda – ligi $\frac{3}{4}$ hõivatutest töötab tertsiaarsektoris, põllumajanduse osakaal on väga väike (paar protsendipunkti, Viljandimaal pisut enam).
- Tartumaa osatähtsus riigi SKP-s on 11,6%, sh Tartu linn 8,5% (tähtsusest teisel kohal Harjumaa ja Tallinna järel). Elaniku kohta on SKP maakonnas 97% riigi keskmisest, Tartus 116%.
- Viljandimaa osatähtsus riigi SKP-s on 2,3%, Valgamaal 1,1%. Elaniku kohta on SKP nendes maakondades vastavalt 69% ja 52% riigi keskmisest.
- Ettevõtlusaktiivsuse näitajad on omavalitsuseti erinevad – on nii Eesti keskmisest kõrgemaid kui ka madalamaid.

Turism

- Oluline puhkemajandus on **Tartu ümbruses**, eelkõige Emajõe ääres, kus kasutajateks on peamiselt Tartu elanikkond.
- ☹ Emajõe puhkemajanduslik kasutamine on aga võrreldes Peipsiga keerulisem. Jõgi on supluseks vähesobiv. Emajõe kaldad on enamasti soised ja seega raskesti läbitavad.
- Sellegipoolest on juba aastakümneid Emajõe äärde matkaradu ja puhkekohti arendatud, mis teatud määral toimivad.
- Tartu ja selle ümbruse vallad pingutavad tänapäeval, et Emajõe puhkemajanduslikult paremini avada.
- Toimiv ja osaliselt perspektiivne puhkemajanduspiirkond on **Peipsi kaldaala** Mustveest Varnjani, kus juurdepääs järvele on küll üpris piiratud, kuid kus on:
 - Võrdlemisi tihe asustus
 - Omanäoline kultuur
 - Hea teenustega kaetus
 - Palju avalikke üritusi.
 - Toimivad turismivõrgustikud (MTÜ Sibulatee, MTÜ Peipsi Infokeskus, MTÜ Peipsimaa Turism jt)
- Puhkemajanduslikult on **Võrtsjärve ümbrus on pigem vähem arenenud**. Leidub turismitalusid ja puhkekomplekse, mis on enamasti hooajalised.

Veeliiklus

- Peipsi, Emajõgi ja Võrtsjärv on ajalooliselt olnud tiheda laevaliiklusega piirkond.
- Uuel Eesti ajal on liiklustihedus olnud võrdlemisi madal seoses majanduslike ja poliitiliste asjaoludega – majanduse kokku kukkumine 1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses ning tugevate poliitiliste eraldusjoonte tekkimine Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järvele.

Trendid:

1. Uute väikesadamate teke Emajõe seoses majandusliku tõusuga
2. Turismisadamate võrgu areng Euroopa Liidu vahendite toel
3. Kalasadamate rekonstrueerimine samuti Euroopa Liidu vahendeid kaasates.
4. Kaubaliikluse kadu, mis veel sajandivahetusel toimis väikeses mahus.
5. Lautrite asemele või neile lisaks ulatuslik sildumiskohtade teke.

Keskkond

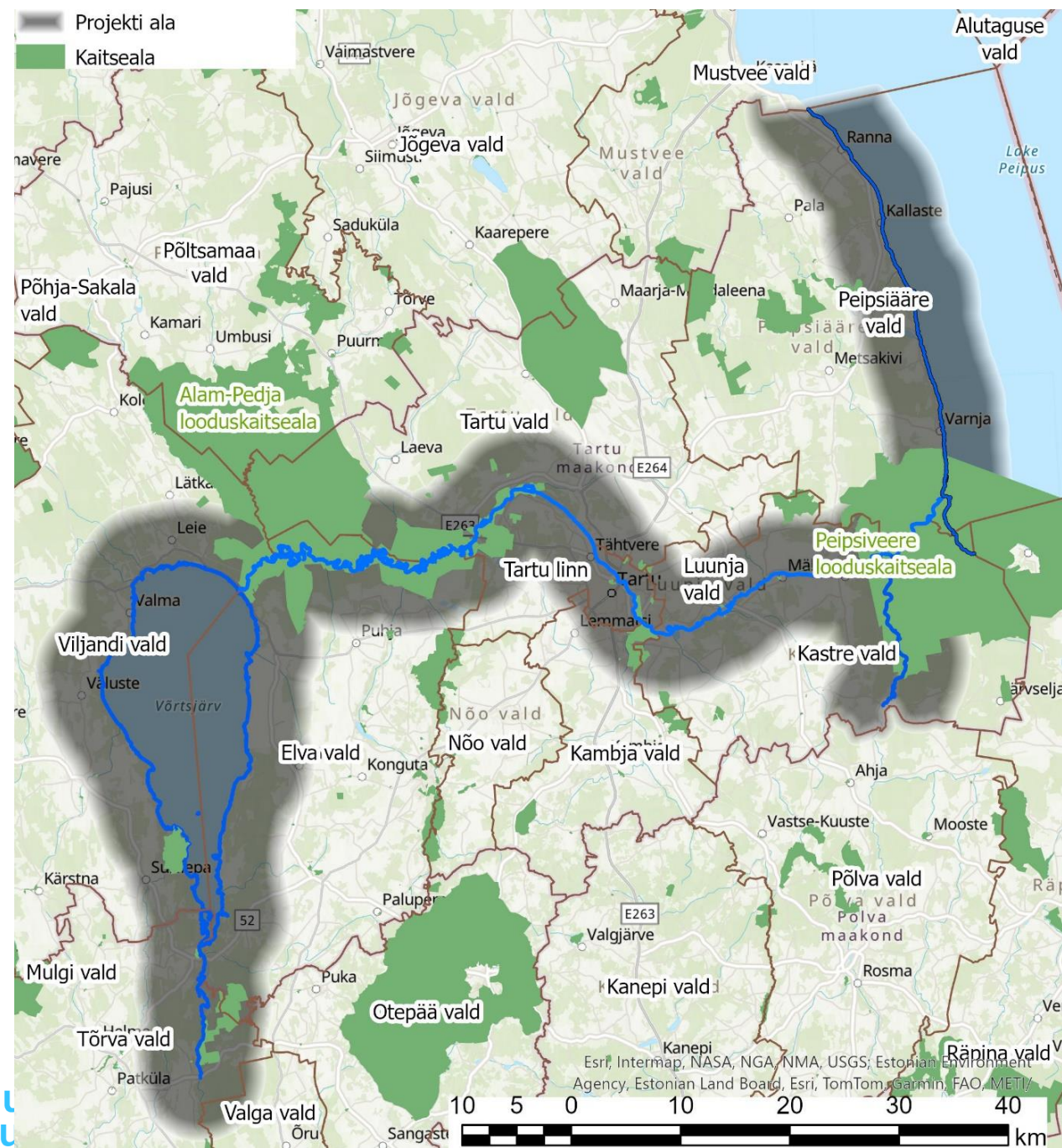
- Peipsi, Emajõe ja Võrtsjärve ökoloogiline seisund on kesine.
- Keemiline seisund on halb.
- Peipsi ja Võrtsjärv kannatavad eutrofeerumise käes:
 - Oht kalavarudele
 - Oht suplusveele
- Nii Peipsi, Emajõe kui Võrtsjärve kaldad on raskesti ligipääsetavad (mudastunud, roostunud, võsastunud).
- Eutrofeerumist ja liigset väetisainete koormust põhjustab peamiselt põllumajandus.
- Kalastiku, sh angerja rändeühendust merega väldib Narva pais.
- Peipsi kalavarusid ja püügikvoote tuleb jagada Vene Föderatsiooniga.
- Kliima soojenemine ohustab hapnikunõudlikke kalaliike.
- Paadikanalite rajamine ja hooldus on reguleerimata.

Veekasutus

- Veekasutus on suunatud eelkõige turismi, rekreatsiooni, kalanduse ja piirkondliku taristu arendamisele.
- Tartumaa arengustrateegia ning mitmed kohalike omavalitsuste arengukavad (Tartu, Luunja, Kastre, Elva jt) keskenduvad Emajõe ja Peipsi kasutusele jõesadamate, veetranspordi ning loodusturismi kaudu.
- Tegevused hõlmavad sadamataristu ja matkaradade arendamist, ujumajade ja taliujumise võimaluste loomist, ning jõeäärsete puhkealade korrastamist.

Keskkonnapoliitika

- Looduskaitsetegevused on uurimisel koondunud eelkõige Emajõe ülemjooksule ja suudmealale.
- Peipsi ja Emajõe piirkonnas on kolm suurt kaitseala
- Prioriteet 1: Natura 2000 alade seisundi parandamine ja elupaikade säilitamine
 - Looduslike veerežiimide taastamine
 - Karjatamise ja niitmise taastamine
 - Invasiivsete liikide tõrje
 - Pesitsusrahu tagamine
 - Koelmualade taastamine
- Prioriteet 2: veekogude hea seisundi saavutamine
 - Põllumajanduskoormuse vähendamise abil vee kvaliteedi parandamine
 - Veekaitsevöönd
 - Uuringud

Võrgustikud

- Tartumaa Arendusseltsi poolt koordineeritavasse **Emajõe võrgustikku** on kaasatud üle 50 organisatsiooni avalikust, era- ja mittetulundussektorist, et ühiselt arendada jõega seotud tegevusi.
- **MTÜ Peipsimaa Turism** põhieesmärk on koordineerida Peipsi regiooni (Peipsimaa) turismialast arendustööd, sh tegeleda regiooni turunduse ja turismitoodete arendusega ning piirkonna maine kujundamise ja turismialase informatsiooni kogumise, analüüsi ja levitamisega ning toetada igati Peipsimaa regiooni tasakaalustatud arengut. Tegevuspiirkond: 8 Peipsi äärset KOVi (Alutaguselt Setomaani)
- **Sibulatee** võrgustikku kuulub 41 liiget, MTÜ põhikirjaline eesmärk on luua Tartumaa Peipsiveere ettevõtlust ühendav koostöövõrgustik ning läbi ettevõtlusaktiivuse tõstmise ning kogukonna kaasamise piirkonna elujõulisuse hoidmine.
- Lisaks tegelevad piirkonna arendamisega Leader-tegevusrühmad, kalanduse tegevusgrupid jpt organisatsioonid.

Erinevate tegurite olulisus arengukavades

	Peipsi Tartumaa osa	Emajõgi	Võrtsjärv
Turism	++++	+++	++
Kohalik puhkeväärtus	++	++	+++
Kalandus	+++	+	++++
Veetransport	++	+++	+

+ väheoluline ++ oluline +++ väga oluline ++++ esmane prioriteet

Rühmaarutelu #1: tugevused ja kitsaskohad (maailmakohvik)

- Millised on **Võrtsjärve-Emajõe-Peipsi** piirkonna ja võrgustike kõige olulisemad **tugevused ja kitsaskohad**?
 - 1) Keskkonnaalaselt
 - 2) Turismivaldkonnas
 - 3) Taristu osas (sadamad, sildumiskohad, ligipääs vee äärde jms)
 - 4) Võrgustike ja koostöö osas
 - 5) Muud tugevused ja kitsaskohad

Rühmaarutelu #1 järg: tugevuste ja kitsaskohtade prioriteetsus

- Millised tugevused ja väljakutsed peaksid olema **Võrtsjärve-Emajõe-Peipsi piirkonna ja võrgustiku strateegia fookuses**? Millega tegelemisel on oluline mõju, miks?
 - 1) TOP 5 tugevust (kõigi alavaldkondade peale kokku)
 - 2) TOP 5 kitsaskohta (kõigi alavaldkondade peale kokku)

Lõuna 45 min

Strateegia sihtrühmad (allikas: 2023. a analüüs)

- Harrastuskalamehed
- Veematkajad, huvialuste omanikud
- Sise- ja välisturistid (nt jõeretkedel, sündmustel osalejad)
- Piirkonna turismiettevõtjad/teenusepakkujad
- Piirkonna püsielanikud/kogukond
- Kogukonnaorganisatsioonid/katusühendused
- Kohalikud omavalitsused
- ...

Rühmaarutelu #2 sissejuhatas: võrgustiku osapoolte määratlemine

- **Kes peaksid olema Võrtsjärve-Emajõe-Peipsi strateegiat ellu viiva koostöövõrgustiku osapooled:**
 - ...
 - ...
 - ...

Rühmaarutelu #2: võrgustiku osapoolte rollide määratlemine

- **Tooge iga koostöövõrgustiku osapoole puhul välja (annan-saan põhimõttel):**
 1. Mis on nende roll (mida saab anda)?
 2. Millised on nende ootused (mida soovib saada)?

Rühmaarutelu #3 sissejuhatus: võimalikud piloottegevused

- **Pilootide raamid:**

- “pehme” tegevus, millest 2 peavad olema teostatud 2025. a lõpuks (toetus 8000 eurot);
- investering, mida saab ellu viia 2026 (toetus 17 000 eurot, omaosalus 50%)

- **Kriteeriumid:**

- Vastavus põhifookustele (keskkond, turism, ligipääsud) ja nendega seotud kitsaskohtade lahendamisele
- Teostatavus (esimene piloot: võimalik ellu viia järgneval poolaastal)
- Mõju ulatus (kui palju sihtrühmi kaasab/mõjutab)

- **Teadaolev piloot:** Emajõe jõeretkede edasiarendamine (Tartumaa toidu töötubade läbiviimine jõeretkede raames)

Piloottegevuste genereerimine ja valik

1. **Avatud ajurünnak (15 min):** pange kirja kõikvõimalikud ideed piloottegevuste osas (nii investeeringud kui ka pehmed tegevused)
2. Valige välja 1 “pehme” tegevus ja 1 investeering, mis teie arvates peaks ellu viidud saama

Edasine plaan

- Lähteolukorra raporti koostamine – juuni
- Strateegiaseminar II – augusti II pool/sept algus
- Strateegiaseminar III – sept lõpp/oktoobri algus
- Töörühma ja rahvusvahelise juhtrühma kohtumised – paralleelselt

Suur tänu panustamast ja ilusat suve!